

24.4.2020

Eduskunnan tulevaisuusvaliokunta (TuV)
tuv@eduskunta.fi

Asia: O 5/2019 vp Tulevaisuusvaliokunnan selvityshankkeet 2019 - 2023

1. Miten koronapandemia vaikuttaa koulujen ja muiden oppilaitosten oppimisympäristöjen kehitykseen?

Nopea ja raju digiloikka

Koronapandemian seurauksena lähes koko koulutussektori määrättiin etäopetukseen hyvin lyhyellä varotusajalla, joten mitään merkittäviä etukäteisvalmisteluja ei oppilaitoksissa voitu asian eteen tehdä. Perustan ja mahdollisuuden tämän määräyksen toteuttamiselle on luonut yhteiskuntamme laajalle edennyt digitalisoituminen. Samalla on hyvä muistaa, että digitalisoitumisen myötä etä- ja monimuotokoulutusta on monissa oppilaitoksissa kehitetty ja toteutettu jo toista kymmentä vuotta. Kuitenkin määräyksen seurauksena etäopetusta tuli nyt soveltaa kaikilla koulutusasteilla ja kaikissa opetettavissa asioissa. Tämä raju muutos ja kokeilu antaa mielenkiintoista tietoa eri koulutusasteiden ja oppiaineiden toteutusmahdollisuuksista ja – edellytyksistä etäopetuksena. OAJ kannattaa tämän asian perusteellista tieteellistä tutkimista.

Jo ennen koronan aiheuttamaa poikkeustilannetta koulutuksen järjestäjien toimintaedellytyksissä on ollut suuria eroja, mikä on näkynyt merkittävänä vaihteluna opetusmäärissä, opettaja-oppija suhdeluvuissa, tuen resurssoinnissa sekä välineissä ja materiaaleissa. Eriarvoinen lähtötilanne on myös merkittävästi vaikuttanut, miten etäopetukseen liittyvät järjestelyt on pystytty nyt hoitamaan. Perusrahoituksen riittämättömyys kaikilla koulutusasteilla on pääsyy näihin eroihin. Tämä valtava etäopetusurakka aiheuttaa koulutussektorille lisäkustannuksia, joiden kattamiseen tarvitaan erillisiä rahoituksia. Muuten tämä lyhyen aikavälin ongelman hoito kiihdyttää koulutusjärjestelmämme rapautumista, minkä negatiiviset vaikutukset ovat nykyongelmaa huomattavasti laajempia ja syvällisempiä.

Valmiudet ja tarkoituksenmukaisuus etäopetukseen vaihtelee koulutusasteittain ja -aloittain

OAJ:n tekemän opetuksen poikkeusjärjestelyitä koskevan kyselyn perustella siirtyminen pelkkään etäopetukseen on tapahtunut kivuttomimmin korkeakoulutuksessa ja aikuisväestön ammatillisessa koulutuksessa. Tämä ei ole yllätys, koska näissä koulutusmuodoissa on etä- ja monimuoto-opetusta käytetty laajasti jo pitkään. Etä- ja monimuotokoulutuksessa oppijan itsenäinen vastuu opintoihin keskittymisestä ja

24.4.2020

opiskelumotivaation ylläpidosta kasvaa. Luonnollisesti aikuisväestöllä on elämäkokemuksen myötä keskimäärin paremmat edellytykset pitkäjänteiseen omaehtoiseen työskentelyyn kuin lapsilla ja nuorilla.

Niin oppijoiden kuin opettajien digilaitteissa ja -valmiuksissa havaittiin suuria eroja, mikä on linjassa aikaisempien selvitysten kanssa. OAJ:n selvityksen mukaan pääosa opettajista on kuitenkin kokenut niin digitaalisen kuin pedagogisen osaamisensa riittävän poikkeusjärjestelyihin. Samoin etäopetuksessa käytettävät laitteet, ohjelmat ja toimintatavat olivat tuttuja pääosalle opettajista. Kaikilla koulutusasteilla valtaosa opettajista on itse kustantanut etäopetuksessa käytetyn verkkoyhteyden. Lisäksi perusopetuksessa ja lukiossa huomattava osa (15-20%) opettajista on joutunut käyttämään etäopetuksessa omia laitteita (tietokone ja puhelin) etäopetuksessa.

Lukiossa ja korkeakouluissa keskeiset etäopetuksen välineet ja menetelmät ovat olleet ennalta tuttuja valtaosalle oppijoista, kun taas muilla koulutusasteilla keskeiset etäopetuksessa käytettävät välineet ja menetelmät ovat uusia valtaosalle oppijoista.

Etäopetus ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukainen ja toimiva ratkaisu opetukseen, kun oppijat ovat hyvin nuoria tai kun opetellaan esim. kädentaitoja, fyysisiä suoritteita tai sosiaalisia taitoja. Sosiaalisten taitojen opettelu sekä välitön vuorovaikutus opettajan ja muiden oppijoiden kanssa on tärkeä osa perusopetusta, mitä ei pystytä toteuttamaan luontevasti etäopetuksessa.

Opettajien jaksaminen

Nopea siirtyminen etäopetukseen on kasvattanut opettajien työkuormaa valtavasti ja työssä jaksaminen on ollut iso haaste. Etäopetus on lisännyt tarvetta suunnitella opetusta tarkemmin ja yksityiskohtaisemmin. Lisäksi etäopetus on lisännyt oppijoiden yksilöllisen ohjauksen tarvetta. Etäopetuksessa monien asioiden yhtäaikainen käsittely ja hoitaminen ei ole samalla tavalla mahdollista kuin luokkahuoneessa. Lisäksi osalle opettajista tämän hetken kotiolot eivät sovellu toimivaan ja tehokkaaseen etätyöhön. Varsinkin jos omat lapset ovat yhtäaikaan kotona, ja opetustyön ohessa tulee tukea ja ohjata heitä sekä hoitaa kotityöt.

Digiopettaminen nyt

OAJ:n kyselyssä toimivimmat etäopetusratkaisut yhdistävät etänä toteutettua kontaktiopetusta ja oppijoiden itsenäistä työskentelyä. Tyypillinen ja toimivaksi koettu ratkaisu toteutti usein seuraavaa kaavaa: oppitunti tai opintokokonaisuus alkoi i) reaaliaikaisella opetus- tai ohjaustuokiolla (verkon välityksellä toteutettu opetustuokio ja ohjeistus etätehtäviin). Opetustuokiota seurasi ii) itsenäisen työskentelyn osio. Itsenäiseen työskentelyyn tarkoitettuja etätehtäviä olivat yleensä verkkoalustalla/-sovelluksessa ja opettaja tuki näiden tehtävien tekemisessä joko koko joukkoa tai oppijoita yksilöllisesti tarpeen mukaan. Opetuskokonaisuuden lopuksi iii) yhdessä opetusryhmän kanssa tai

24.4.2020

oppijakohtaisesti käytiin läpi opetukseen liittyneet tehtävät sekä samalla kerrattiin opiskelun kohteena ollutta aihetta. Näin toteutetussa etäopetuksessa digitaaliset välineet olivat lähinnä tiedon välityksen ja tallennuksen apuna.

Digiopettaminen jatkossa

Nyt päätään nostavat tuki- ja tekoälysovellukset kiihdyttävät meneillään olevaa työn murrosta entisestään. Seuraava merkittävä askel opetustyön digitalisaatiossa lienee tekoälyn valjastaminen opettajien avuksi, jolloin esim. oppimisanalytiikka voisi tunnistaa oppimisvaikeuksia ja tukea opettajaa niihin liittyvissä opetustöissä. Opettaja voisi myös jatkossa opetusrobottien ja interaktiivisten tekoälypohjaisten opetusohjelmien avulla eriyttää ja yksilöllistää opetustaan, jolloin opetuksesta tulisi oppijan kannalta yksilöllisempää, motivoivampaa ja tuloksellisempaa.

Kehittyneiden digisovellusten avulla opetustyöstä voidaan poistaa rutiinitehtäviä ja siinä voidaan keskittyä entistä enemmän opetusprosessin suunnitteluun ja ohjaukseen, missä painottuvat opettajan ongelmanratkaisutaito ja opetuksen räätälöinti oppijan tarpeiden mukaan. Opetussuoritteiden määrää saadaan nostettua ja samanaikaisesti kuitenkin oppijakohtaiset tulokset paranevat, koska oppijan henkilökohtaisiin odotuksiin ja tarpeisiin pystytään vastaamaan entistä tarkemmin ja nopeammin.

2. Entä miten etäopiskelu näkyy nyt oppimistuloksissa?

Vielä ei ole ollut saatavilla tämän "etäopetuskokeilun" aikana tehtyjä arviointeja, joita voisi verrata vastaavien normaaliaikoina tehtyjen opintojen arviointeihin. Kuitenkin on selvää, että havainnot oppijoiden osallistumisesta ja toimintaedellytyksistä etäopetuksessa antavat viitettä suuresta hajonnasta oppistuloksissa.

Kadonneet oppijat

OAJ:n kyselyssä n. 70 % opettajista peruskoulussa, lukiossa ja ammatillisessa koulutuksessa ilmoittivat, että heillä on yksittäisiä oppijoita, joita ei tavoiteta tai joita tavoitetaan vain satunnaisesti. Kuitenkin samanaikaisesti on lisätty runsaasti toimenpiteitä oppijoiden tavoittamiseen. Opettajat ovat arvioineet, että etäopetuksessa oppimistulokset heikkenevät eniten oppijoilla, joilla on oppimisvaikeuksia, puutteita opiskelumotivaatiossa ja/tai psykososiaalisia vaikeuksia. Oppimisvaikeuksista kärsivien yksilöllinen ohjaustarve on kasvanut etäopetuksessa, mutta opettajilla ei riitä etäopetuksessa aika tämän lisätarpeen täyttämiseen.

24.4.2020

Maahanmuuttajat

Maahanmuuttajien ja heidän perheidensä haastava tilanne tuli kyselyssä vahvasti esille, sillä kielitaidon puute tai sen vajavaisuus vaikeuttaa jopa estää etäopetuksen toteuttamista. Lisäksi monissa maahanmuuttaja perheissä ei ole edellytyksiä tukea ja auttaa oppijoita etäopiskelussa. Vajavainen tilannekuva, kulttuurierot, yhteiskunnan asettamat rajoitustoimenpiteet ja suppea sosiaalinen verkosto lisäävät stressiä maahanmuuttajien parissa.

Sosioekonomisen aseman merkitys korostuu

Koska oppijan sosioekonominen asema näkyy vahvasti oppistuloksissa jo normaaliaikoina, on hyvin oletettavaa, että tämä vaikutus vahvistuu poikkeustilanteessa. Paremmassa sosioekonomisessa asemassa oleva perhe pystyy yleensä tarjoamaan oppijalle paremmat fyysiset ja henkiset olosuhteet etäopiskelulle kotona kuin heikossa sosioekonomisessa asemassa oleva perhe. Tyypillisesti paremmassa asemassa olevissa perheissä oppija saa kotona myös enemmän apua ja tukea etäopintoihinsa kuin oppija heikossa asemassa olevassa perheessä.

Ammatillisen koulutuksen ongelmat opetuksessa ja arvioinnissa

Ammatillisen perustutkinnon suorittajista n. 20 % on lisätuen tarve, mutta lainsäädäntö ei tunne tukiopetusta eikä oikeutta osa-aikaiseen erityisopetukseen, vaan tuen saaminen edellyttää hallinnollista päätöstä erityisestä tuesta. Niille lisätukea tarvitseville oppijoille, joilla ei ole erityisopetuspäätöstä, ovat etäopetusjärjestelyt osoittautuneet ongelmallisiksi. Etäopetus ei ole toimiva ratkaisu sellaisessa ammatillisessa koulutuksessa, jossa käytetään erityisiä materiaaleja, laitteita ja koneita tai jossa merkittävä osa opiskelusta perustuu fyysiseen ja/tai sosiaaliseen asiakaskontaktiin.

Ammatillisessa koulutuksessa osaamista arvioidaan näytöillä. Näyttö toteutetaan aidossa työympäristössä, jossa opiskelija osoittaa käytännön työtehtäviä tekemällä, miten hyvin hän on saavuttanut tutkinnon perusteissa määritellyn keskeisen ammattitaidon tai osaamisen. Näyttöjen toteuttaminen on osassa ammattialoja haasteellista ja jopa mahdotonta etäopetuksena. Tämän seurauksena on selvää, että osalle ammatillisista opiskelijoista nykyinen poikkeustilanne tulee viivästyttämään opintojen suorittamista sekä valmistumista.

Yhteenveto

Positiiviset huomiot

- Pääosa opettajista on kokenut niin digitaalisen kuin pedagogisen osaamisensa riittävän etäopetusjärjestelyihin.

24.4.2020

- Etäopetuksessa käytettävät laitteet, ohjelmat ja toimintatavat olivat tuttuja pääosalle opettajista.
- Osalle oppijoista etäopetus on sopinut hyvin ja se on jopa lisännyt opiskelumotivaatiota.

Negatiiviset huomiot

- Opettajien työhyvinvoinnissa ja työssä jaksamisessa on suuria ongelmia.
- Osa oppijoista ei ole osallistunut etäopetukseen ollenkaan, tai he ovat osallistuneet siihen satunnaisesti.
- Heikkojen oppijoiden ja maahanmuuttajien kohdalla etäopetus on toiminut huonosti.
- Sosioekonomisen aseman merkitys on korostunut etäopetuksessa.
- Ammatillisessa koulutuksessa etäopetus ei ole toimiva ratkaisu osalle ammattialoja.
- Näyttöjen toteuttaminen on osassa ammattialoja haasteellista ja jopa mahdotonta etäopetuksena.

Opetusalan Ammattijärjestö OAJ

Heljä Misukka
koulutusjohtaja

Lauri Kurvonen
erityisasiantuntija